

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

www.philosophical-research.org

Απόστολος Λ. Πιερρής

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2017-2018

**ΧΩΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ
ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ**

Ειδική Εκδήλωση

για τον Ναό του Διός στην Ολυμπία

Δευτέρα 18 Δεκεμβρίου 2017

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Ηλείας και το Ινστιτούτο Φιλοσοφικών Ερευνών διοργανώνουν εκδήλωση για τα Γλυπτά του Ναού του Διός στην Ολυμπία.

Η εκδήλωση θα πραγματοποιηθεί την προσεχή Δευτέρα, 18 Δεκεμβρίου, 8 μ.μ., στο Συνεδριακό της Εφορείας (ΣΠΑΠ), Αρχαία Ολυμπία.

Θα αναπτύξω το θέμα:

Ο Γλυπτικός Διάκοσμος του Ναού του Διός:

Μορφολογική Ανάλυση και Υφολογική Ταυτοποίηση

στα Πλαίσια των ρευμάτων Πλαστικής Αυστηρού Ρυθμού.

Εισαγωγικά, για μια σφαιρική αντιμετώπιση, η μελέτη πρέπει να αρχίσει με το **πότε, πως και γιατί** του Ναού.

Ο Ναός του Διός, καλύπτει κατασκευαστικά το δεύτερο τέταρτο του Χρυσού Αιώνα, εποχή πλήρους ανάπτυξης του Αυστηρού Ρυθμού. Αρχιτεκτονικά και γλυπτικά, αποτελεί το αποκορύφωμα του «Πρώιμου» κλασσικού, και μια διακήρυξη, μια «δήλωση», μια απόφαση ex cathedra, μέσα σε ιδιαίτερες ιστορικές εξελίξεις. Εννοήθηκε ως έκφραση της πολιτισμικής κοινωνίας του Ελληνισμού στον κατ' εξοχήν χώρο που σηματοδοτεί κοινή ταυτότητα. Συνελήφθη και πραγματοποιήθηκε ένα επιφανές σύμβολο Ολύμπιας θρησκευτικότητας στην Ολυμπία. Και επειδή η Ολύμπια διάσταση και το Δωρικό αποτελούν την ενεργό ουσία του Ελληνισμού, το σύμβολο στήθηκε Δωρικό.

Αρχιτεκτονικά ο Δωρικός ρυθμός φθάνει εδώ στην τελειότητά του. Μεταξύ της βαριάς «πόζας» των ναών της Μεγάλης Ελλάδας ή της Ήρας παραδίπλα, και της ανάλαφρης δόμησης και πινελιάς χάριτος που οι

αναλογίες, οι «εκλεπτύνσεις» και η ζωφόρος του Παρθενώνα προσεπιφέρουν στην ουσία του Δωρικού, ο ναός του Λίβωνα ίσταται ακριβώς στην απόλυτη αρμονία του αυστηρού κάλλους, χωρίς κλίση και συγκατάνευση ούτε προς την επιδεικτική ρώμη και ισχυρή σοβαρότητα, ούτε πάλι προς σπινθηροβόλο χάρη και λυσιμελή κομψότητα.

Στην πλαστική ο αυστηρός ρυθμός σημαίνει την νίκη του Δωρικού επί των Ιωνικών προβολών και τάσεων του 6^{ου} π.Χ. αιώνα. Βέβαια, σε ένα «αυστηρό» κοινό γενικό υφολογικό φόντο, διακρίνονται ιδιαίτερες κατευθύνσεις Δωρισμού, τόσο σε επίπεδο τοπικών «σχολών», όσο και σε πεδίο προσωπικών υφών.

Ο σκοπός της παρουσίασης θα είναι:

- (1) να αναλυθούν εμπεριστατωμένα οι μορφολογίες των τριών γλυπτικών ομάδων του Ναού (αετωμάτων και μετοπών)
- (2) βάσει αυτής της ανάλυσης να γίνει η προσπάθεια αντιστοίχισης προς αναγνωρίσιμα ρεύματα της πλαστικής του αυστηρού ρυθμού, όπως αυτά μπορούν να αναγνωρισθούν από την συνεξέταση κριτικών φιλολογικών πηγών και αρχαιολογικών δεδομένων,
- (3) ακόμη δε περισσότερο να τεθεί σε νέα βάση το πρόβλημα των κυρίων καλλιτεχνών που εργάστηκαν στον Ναό ("Meisterfragen").

Η θεώρηση που θα παρουσιάσω παρέχει επιχειρηματολογία για την στήριξη των καλλιτεχνικών ταυτοποιήσεων του Πausanias (Παιώνιος για το ανατολικό αέτωμα και Αλκαμένης για το δυτικό), θα υποδείξει δε επιπροσθέτως τον Μαέστρο των μετοπών (Αγελάδας). Ενισχύεται έτσι και η ιδέα περί σχεδιασμένου προγράμματος πολιτισμικού «μανιφέστο» με τον εμβληματικό ναό του Διός στην Ολυμπία, αφού πλαστικά αντιπροσωπεύονται τρεις κύριες στάσεις Δωρισμού του πρώιμου κλασικισμού, η Αργεία (Πελοποννησιακή), η Αττική και η Αιγαιοπελαγίτικη (του Βορρά).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

[Η καλλιτεχνική πατρότητα του γλυπτικού διακόσμου του ναού έχει, ιδίως παλαιότερα, ευρύτατα και έντονα συζητηθεί χωρίς σταθερά αποτελέσματα, ει μη την αναγνώριση αγνωστικισμού. (E.g. H.-V. Hermann, "Olympiameister – Olympiawerkstat – Olympiastil", in H.-V. Hermann (ed.), *Die Olympia-Skulpturen*, 1987, pp. 309-338, esp. pp. 334-338; B. Ashmole and N. Yalouris, *Olympia, The Sculptures of the temple of Zeus*, 1967, pp. 8-9. – Η η συζήτηση άκαιρα αποφεύγεται. E.g. Br. Sismondo Ridgway, *The Severe Style in Greek Sculpture*, 1970, pp. 17sq.). Πρακτικά όλες οι δυνατές και αδύνατες αποδόσεις έχουν υποστηριχθεί. Ενδεικτικά και χαρακτηριστικά οι σπουδαιότερες τοποθετήσεις:

Βορειοελλαδική τέχνη σε σχέση με τον Παιώνιο ("Peonios und die nordgriechische Kunst", in *Sitzungsberichte der Bayer. Akademie*, 1876, I, pp.315sq. = Brunn, *Kleine Schriften*, II, 198sq.). Ζωγραφικές επιδράσεις από την ακμάζουσα και πρωτοστατούσα Αττική ζωγραφική (Πολύγνωτος, Μίκων) εξηγούν διαφοροποιήσεις στα δυο αετώματα και ωδήγησαν στην εκδοχή του Πausανία (id. "Die Skulpturen von Olympia, I, II", in *Sitzungsberichte der Bayer. Akademie*, 1877, I, pp. 1-28; 1878, I, pp. 442-471 = *Kleine Schriften*, pp. 201-234).

Παριανή (Furtwaengler, *Kleine Schriften*, I, 313-335; "Zu den Olympischen Skulpturen", in *Archaeologischen Studien, ihrem Lehrer Heinrich Brunn ... dargebracht*, von A. Furtwaengler, G. Koerte, A. Milchhoefer, s. 69-84; G. Lippold, *HdA*, pp. 119-122). – Δαμοφών ο Μεσσήνιος (2^{ος} αι. π.Χ.) για τις τρεις ακρινές μορφές από πεντελικό μάρμαρο στο δυτικό αέτωμα (id., "Ueber Stauenkopieen im Alterthum", in *Abhandlungen der Bayer. Akademie*, XX, 1897, pp. 542-543)

Μεγάλη Ελλάδα, ειδικά Σελινούντια Σχολή (R. Kekule von Stradonitz, «Ueber einige mit den Skulpturen von Olympia verwandte Werke, , I, Der Dornauzieher», in *Archaeologische Zeitung*, 41, 1883, pp. 229-248)

Παιώνιος για το ανατολικό αέτωμα, Αλκαμένης για το δυτικό – Πausανίας (W. Gurlitt, "Paionios und der Ostgiebel des Zeustempels in Olympia", in *Historische und philologische Aufsätze E. Curtius gewidmet*, 1884, pp. 259-284)

Πελοποννησιακή Σχολή, οι τρεις ακραίες φιγούρες από πεντελικό μάρμαρο πρέπει να είναι Αττικές (Fr. Studniczka, "Ueber Stil und Ursprung die Giebelskulpturen des Zeustempels in Olympia", in *Roemische Mitteilungen*, II, 1987, pp.53-57; cf. id. "Von der griechischen Plastik des V. Jahrhundert v. Chr.", in *Neue Jahrbuecher*, 1926, II, pp. 385-407, II, "Paionios und Alkamenes in Olympia", pp. 394-400. – Οι τρεις μορφές έργο του δεύτερου μισού του 4^{ου} αι.)

Αττική (Flasch in Baumeister, *Denkmaeler*, II, 1104)

Πελοποννησιακή τέχνη (Ch. Picard, *Le sculpture antique des origines a Phidias*, 1923, pp. 356-363)

Φειδίας (H. Sitte, *Zu Phidias, ein biographischer Beitrag*, 1925; *Wiener Studien*, 1929, pp. 49-55; Fr. Weege, "Der Meister der Olympia-Skulpturen", part D of Beigabe V, "Zu den Bildwerken des Zeus-Tempels in Olympia", in W. Doerpfeld, *Alt-Olympia*, 1935, pp. 476-481)

Βορειοανατολική Πελοπόννησος, ένας μαέστρος για όλα, σε διαφορετικά στάδια της καλλιτεχνικής του εξέλιξης (Buschor, in E. Buschor und R. Hamann, *Die Skulpturen des Zeustempels zu Olympia*, 1924). – **Πέντε καλλιτέχνες, Πελοποννήσιοι**, δύο κύριοι ο δημιουργός του Διός και του Απόλλωνα (id., "Die Olympiameister", in *Athenische Mitteilungen*, LI, 1926, pp. 163-170)

Εντόπια Σχολή (A. Norman Gardiner, *Olympia, its history and remains*, 1925, ch. XIV, The Temple of Zeus)

Ών καλλιτέχνης (με αφομοίωση Πελοποννησιακών τύπων και Αττικές ζωγραφικές επιδράσεις) (G. Rodenwaldt, *Bemerkungen zu den Skulpturen von Olympia*, JdI 31, 1926, pp. 205-238)

Παιώνιος για το ανατολικό αέτωμα, Αλκαμένης για το Δυτικό (Πausανίας. – Ch. Waldston (Waldstein), *Alcamenes*, 1926, pp. 73-148)

Βορειο-αιγαιική, Αττική σχολή, ζωγραφική σχέση προς την Πολυγνώτεια τέχνη, ίσως ο Μίκων (E. Loewy, *Polygnot, Ein Buch von griechischer Malerei*, 1928, pp.56-58; cf. E. Cahen, "Le geste d' Apollon au fronton oust d' Olympie", in *Revue Archeologique*, 1937, pp. 3-13). Ένας μάεστρος απροσδιόριστης καταγωγής υπό την επίδραση της Πολυγνώτειας τέχνης (G. Rodenwaldt - W. Hege, *Olympia*, 1937, pp. 30-47, esp. p. 33; 47)

Πελοποννήσιος μάεστρος με Ίωνα συνεργό (E. Langlotz, *Die Herkunft des Olympiameisters*, *JdI* 40, 1934, pp. 24-44)

Δύο αρχικαλλιτέχνες, ένας, ο κύριος, Πελοποννήσιος για το ανατολικό αέτωμα και τις μετόπες, ο άλλος Ιωνικής τέχνης για το δυτικό αέτωμα (B. Schweitzer, *Zu den Skulpturen von Olympia*, *JdI* 43, 1928, pp. 230-268)

Παιώνιος ο μάεστρος των γλυπτών, με τον Αλκαμένη να έχει φτιάξει τις 3 ακραίες μορφές του δυτικού αετώματος (H. Schrader, *Phidias*, 1924, pp.103-176; cf. id., "Die Ersatzfiguren in Westgiebel des Zeustempels zu Olympia", in *Oesterreichische Jahreshfte*, XXV, 1929, pp. 82-108)

Χαρακτήρας Πελοποννησιακός, ειδικότερα Αργείος, αλλά επαρχιακός, από εντόπια σχολή (H. Poulsen, "Der strenge Stil, Studien zur Geschichte der griechischen Plastik 480-450", in *Acta Archaeologica*, VIII, 1937, pp. 38-48)

Καθαρά Ιωνική τέχνη, καμμιά σχέση προς Πελοποννησιακή ή Αττική (L. Curtius, *Die klassische Kunst Griechenlands* (Die antike Kunst, II,1), pp. 216-219)

Πελοποννήσιος μάεστρος, Αλκαμένης για τις 3 ακρινές μορφες από πεντελικό μάρμαρο στο δυτικό αέτωμα (G. Becatti, "Il Maestro d' Olympia, I e II", in *La Critica d' Arte*, IV, 1939, P. I, pp. 1-16, 53-75; id., "Osservazioni sul Maestro d' Olympia, III", in *La Critica d' Arte*, VI, 1941, pp. 65-69; cf. id., *Il Maestro d' Olympia*, Quaderni per lo Studio dell' Archeologia, 6)

Πρεσβύτερος Αλκαμένης, Λήμιος, με συνεργάτες Αργείους, Αθηναίους, Ίωνες, για τα αετώματα. Εντόπιος Ηλείος για τις μετόπες. Οι 3 φιγούρες από πεντελικό μάλλον Ρωμαϊκά αντίγραφα

πρωτοτύπων του Αλκαμένη (H. Bulle, "Der Ostgiebel des Zeustempels zu Olympia", in *Jahrbuch des Archaeologischen Instituts (JdI)*, LIV, 1939, pp. 137-218)

Ένας μεγάλος καλλιτέχνης που έχει οργανικά συνθέσει χωρίς εκλεκτικισμό και χωρίς συγκρητισμό τις τάσεις Πελοποννησιακές, Αττικές και Ιωνικές της εποχής (Fr. Schachermeyr, *Die fruehe Klassik der Griechen*, 1966, 219-227)

Διάφοροι καλλιτέχνες και διάφορες κατευθύνσεις και «σχολές», αλλά κυριαρχεί μια οργανική ενότητα, μια κοινότητα πανελλήνιου χαρακτήρα. Δύο οι μείζονες μαέστροι, ο του Διός και ο του Απόλλωνα (L. Alscher, "Zum Anteil verschiedener Bildhauerschulen an der Ausfuehrung der Giebelskulpturen vom Zeustempel. Der Zeus- und der Apollonmeister", in *Wissenschaftliche Zeitschrift der Humboldt-Universitaet zu Berlin*, Gesellschafts- und Sprachwissenschaftliche Reihe 4, 1976, pp. 449-456 = in H-V. Hermann (ed.), *Die Olympia Skulpturen*, pp. 287-308)

Λακεδαιμόνιος ο κύριος γλύπτης, Νοτιοπελοποννησιακή, ειδικώτερα Σπαρτιατική, σχολή, με βοηθούς από Σπάρτη, Αίγινα και Βορειοανατολική Πελοπόννησο (J. Doerig, *The Olympia Master and his Collaborators*, 1987)

Για μια νηφάλια διαπραγμάτευση του ζητήματος δείτε M. Robertson, *A History of Greek Art*, 1975, I, pp. 271sq., esp. pp.288-291.]